

א. חידושי הרשב"א כאן. ד"ה מתני'

וא"ת חלה שנטמאת אמאי לא והא תרומה טמאה בשריפה וקי"ל כב"ה דאמרי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולא עוד אלא דשריפה זו לצורך אוכל נפש ממש היא דהא אפשר להסיקה תחת תבשילו, כך הקשו בתוספות, ואם תרומה זו פירות שאינן עומדין לשריפה הן כפת ועיסה וחטה ושעורים איני רואה בזה קושיא דלא אמרו מתוך שהותרה הבערה לצורך וגו' אלא בדברים הראויים לשריפה אלא שאין ההבערה בהם עכשיו לצורך כעושה מדורה להתחמם כנגדה אבל מה שאינו עומד לשריפה אפילו לטלטלו אסור ואפילו להבערה שיש בה צורך. ומיהו בשמן תרומה יש להקשות כן שהרי מדליקה על שלחנו. ובתוספות תירצו דגזרינן היכא דנהנה ממנה בשעת שריפה אטו היכא שאינו נהנה ממנה דאז אסור מן התורה וכמה פעמים שלא יהנה ממנה ואז דומה לשריפת קדשים, וזה נ"ל דחוק, ורש"י ז"ל פירש כאן דגזירת הכתוב הוא דאין שורפין קדשים ביו"ט, וכבר כתבתי בשבת פרק במה מדליקין גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט דשריפת קדשים מצוה היא וכיון שכן היא לה מלאכה דעל כרחו צריך לשריפה ולפיכך אסור. ושם אמרו בירושלמי דלמ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה אסור להצית האש במדורת חמץ. ושם כתבתי בארוכה וזה עיקר. ומה שכתב כאן רש"י ז"ל ובהסקה או לתתה לכלבו [ביו"ט אסור] דאין מבערין קדשים ביו"ט דמשמע מדברי רבינו ז"ל דתרומה טמאה יכול להריצה בחול לכלבו, הקשו עליו בתוספות דביעור תרומה טמאה הראויה לשריפה אינה אלא בשריפה כדתנן בשלהי תמורה ותנן כל הנשרפים לא יקברו, והא דאמרינן בפרק כל שעה גמ' האוכל תרומת חמץ בפסח אף זו יש לו בה היתר הסקה שאם רצה מריצה לפני כלבו בתרומת חמץ בפסח דוקא אמרו ולא בתרומה טמאה.

ב. חידושי הרמב"ן לשבת כג עמוד ב, ד"ה ומסתברא לי

אבל בפ' אין צדין (כ"ז ב') מצאתי שכתב רש"י ז"ל אע"ג דהדלקת הנר ביו"ט צורך אכילה הוא ומותר ואפ"ה בשמן שריפה לא דגזירת הכתוב היא שאין קדשים טמאין מתבערין ביו"ט דרחמנא אחשביה להבערתן דכתיב באש ישרף הלכך מלאכה הוא, פי' לפירושו משום דעיקר כוונתו של אדם בשריפה זו למצוה של גבוה וצורך הדיוט ממילא הוא דאתי

ג. מגיני שלמה כאן על רש"י ד"ה על החלה שנטמאת

פירש"י דלמאי חזי כו' וק' דהא דאין שורפין כו' ה"נ משום טורח כו'. לע"ד אין להאמין שיצתה קושיא מפי התו' ז"ל דא"כ אם אין צריך לעשות אש כגון שאש מוכן לפניו א"כ לפי זה היה מותר לשרוף קדשים ביו"ט וראי' ברורה לזה הא דפליגי תנאי פרק אלו עוברין כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ומה להם כל הטורח והלא אש מוכן לפניו שהרי אופה מצות וא"כ יטול החלה וישליכנה באש דליכא טורח ובשעת הבערה מותר להנות ממנה כדאיתא בבמה מדליקין וכמ"ש התו' לקמן וכן בשמעתי יטילנה לתוך אש ומה לי לפני כלבו אי באש אלא מ"מ אין שום היתר לשרוף קדשים, ואפשר דלאו דוקא נקטי התו' טורח מלאכה ולעשות אש אלא אע"ג דליכא טורח אם משליכה באש מ"מ איכא מלאכה שמרבה בשלהבת ועושה ע"י החלה אש גדול, ומ"מ לא קשיא לרש"י ז"ל כלום דרש"י לטעמיה דס"ל דהבערה הותר' אפי' שלא לצורך כלל כדאיתא פ"ק וא"כ אין מלאכה כלל בעשיית אש ביו"ט אלא דשריפת קדשים חשיבא מלאכה דרחמנא אחשבה להבערתן ומה שמבערין מן העולם זו היא המלאכה וא"כ ה"ה לביעור דכלב:

ד. תלמוד בבלי פסחים דף ה עמוד א-עמוד ב

רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתים וכתוב כל מלאכה לא (תעשו) ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה... אמר רבא שמע מינה מדרבי עקיבא תלת שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה ושמע מינה הבערה לחלק יצאת ושמע מינה לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך:

ה. רש"י שם ד"ה שמע מינה

ש"מ - מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה [פסחים כא. וכו']: אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה לוקמיה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים:

ו. פני יהושע שם על רש"י ד"ה שמע מינה

ולכאורה יש לתמוה דרש"י גופא כתב לקמן (דף מ"ו ע"א) במשנה דכיצד מפרישין דכשם שאין שורפין קדשים ביו"ט כמו כן אסור להאכילה לכלבים וכן כתב ג"כ בפ"ג דביצה (דף כ"ז ע"ב) עי"ש: אמנם לאחר העיון נראה לי ליישב דודאי במידי דעיקר מצות בשריפה דוקא בעינן שיהא מושבת לגמרי מן העולם וא"כ תו ליכא למימר דיאכילנה לכלבים היכא דאי אפשר בשריפה דסוף סוף הא נמי מלאכה היא כיון דקפיד קרא שיהא מבוער מן העולם דוקא וזה שכתב רש"י בביצה דרחמנא אחשבה לשריפתו דכתיב באש תשרף ומצותו וביעורו מן העולם היינו מלאכה דקפיד רחמנא שלא לעשות ביו"ט, משא"כ אי הוי ס"ל לר"ע דחמץ אינו

בשריפה ולא הוי יליף מנותר כלל ואם כן לא קפיד רחמנא לבערו מן העולם ועיקר העשה אינו אלא שלא יעבור בבל יראה לחוד אם כן אף אם ישליכנה לכלבים ליכא מלאכה כיון שאין מחויב לבערו מן העולם וממילא דלא הוי שייך לומר דרחמנא אחשבה כיון דלא יליף מנותר ולא הוי אלא כמו שאר איסורי הנאה דמותר להשליך לים וממילא דמותרין נמי להשליך לכלבים של הפקר, כן נראה לי נכון. שמעין מהא דלשיטת רש"י ז"ל מותר להשליך חמץ לאחר איסורו לכלבים של הפקר ודלא כהגהת אשר"י לקמן פ' כל שעה [סימן ג']. ועוד י"ל דנהי דאסור לבער קדשים ביו"ט אף שלא דרך שריפה אפ"ה לא הוי מלאכה גמורה אלא איסורא בעלמא ומדקאמר והתורה אמרה לא תעשה כל מלאכה אלמא דס"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, כן נראה לי:

ז. שרידי אש על מסכת פסחים, סימן ג (בהוספות)

ונ"ל לתרץ בהקדם קושיית התוס' על רש"י שכתב בביצה כ"ז, ב ד"ה חלה, שאסור להאכיל חלה שנטמאה לכלבים משום דרחמנא אחשבה להבערתן דכתיב באש ישרף (ויקרא ז', י"ז), הרי אין בהאכלה לכלבים שום טורח? והראשונים הוסיפו להקשות, הא לרש"י אמרינן בהבערה מתוך אפילו אם אין בה צורך כלל. בתשובה שכתבתי להגאון ר' משה שטרנבוך [שו"ת שרידי אש ח"א, סי' מ"ב] מבואר, שלרש"י הטעם דאחשבי' הוא רק בשריפת קדשים, דלשיטתו אין איסור בהבערה אפילו שלא לצורך, וא"כ אמאי אסרה התורה לשרוף קדשים ביו"ט, ובע"כ שזו מלאכה מיוחדת לבער קדשים ביו"ט, והמלאכה אינה הבערה, שזו מותרת, אלא הביעור של קדשים, וא"כ לא שייך מתוך, דמתוך לא שייך אלא בהבערה שמותרת ביו"ט לצורך ואמרינן מתוך, משא"כ בביעור לא מצינו כלל שהותרה לצורך ולא שייך בה מתוך. ולפי"ז לא קשה מה שהקה הפני יהושע על רש"י בפסחים ה', ב שכתב דאי השבתו בכל דבר הו"ל לאוקמי ביו"ט ויאכילנו לכלבים - הרי רש"י גופא כתב לקמן דף מ"ו, א במשנה דכיצד מפרישין, וכן בביצה כ"ז, ב דכשם שאין שורפין קדשים ביו"ט כמו"כ אסור להאכילן לכלבים? ועיי"ש ובנדוע ביהודה מהדו"ק סי' ט"ו מה שכתבו ליישב. ולפי הנ"ל לא קשה, שרק בשריפת קדשים, שהאיסור הוא משום ביעור, שייך לומר אחשביה לכל מיני ביעור, אבל בחמץ לא שייך כלל לומר אחשבי', דהתם לר' עקיבא דלא סבירא ליה מתוך, האיסור מצד מלאכת הבערה, וכשמאכיל לכלבים אין בה שום איסור. ועי' בתשובתי הנ"ל שכתבתי לתרץ קושיית הפני יהושע בגווני אחרות.

ח. שו"ת עונג יום טוב סימן כז

ונ"ל דדברי הר"מ ז"ל נכונים. דהנה הנבוי הקשה אהא דאמר רבא אדר"ע ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה. דהא אפילו אי השבתו בכ"ד נמי אסור לבער ביו"ט וכמש"כ רש"י ז"ל בביצה (דף כ"ח) על החלה שננטמאת לא יזיזנה ממקומה ואפילו להאכיל לכלבים אסור משום דרחמנא אחשבי' לביעור תרומה וקדשים דביעור בעצמו מיקרי מלאכה. א"כ ה"נ גבי חמץ אפילו אם יכול לבער בכ"ד מ"מ הביעור מקרי מלאכה. ובאמת אף שהתוס' חלקו שם על רש"י במש"כ דלכלבו אסור להאכיל משום דמצותה בשריפה. מ"מ בהאי סברא שכ' רש"י דטעמא שאסור לשרוף קדשים משום דביעורו מחשיב מלאכה לא מצינו שיחלקו על רש"י ז"ל. ועוד דבדעת הר"מ ז"ל בודאי מוכרחים אנו לומר שסובר כדעת רש"י ז"ל דמצות ביעור מחשיב להקרא מלאכה דהא בעיקר הדבר שאמרו אין שורפין קדשים ביו"ט קשה דהא אנן קיי"ל דאמרינן מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך א"כ אמאי אסרו שריפת תרומה וקדשים מקרא דהוא לבדו אי משום דהוי יו"ט עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה הא מ"מ לישתרי משום מתוך. והרא"ש כ' (בפ"ק דביצה) בסוגיא דמתוך דלהכי לא אמרינן ב' מתוך משום דלא הוי צורך קצת דהא יכול לשרופו אחר יו"ט. אבל הר"מ ז"ל הא סובר דלא בעי צורך קצת גבי מתוך כמ"ש הה"מ בשמו (בה' יו"ט). וכמו כן קשה לרש"י ז"ל דכתב בהדיא בביצה (דף י"ב) דמדאורייתא אינו צריך צורך קצת כלל. נימא גבי שריפת קדשים מתוך. אבל לפי מש"כ רש"י דמלאכת הביעור מיחשב מלאכה א"ש דעל הביעור לא שייך מתוך כלל דמתוך לא שייך אלא במלאכה שעושים אותה לפעמים לצורך הדיוט כמו הבערה ובישול וכדומה ואמרינן מתוך שהותרה וכו' אבל מלאכת מצות הביעור לא שייך גבי צורך הדיוט ולא שייך גבי' מתוך ואסור אף בפירור וזורה לרוח וממילא דאין שורפין דנהי דעל מלאכת השריפה אפשר לומר מתוך מ"מ על מלאכת הביעור לא שייך מתוך ולא עדיף שריפה משאר ביעור דאסור משום מלאכה דלא שייך בו מתוך משום דלא משכחת לה גבי צורך הדיוט:

ט. שו"ת חתם סופר חלק אורח חיים סימן קנא

והנה מה שהסביר רש"י דרחמנא אחשביה להבערתה וכאלו עשה מלאכה ביו"ט, הם דברים תמוהים שאין הדעת סובלו, וכי כל מצות דאחשבינהו רחמנא אסורים לקיימם בשבת וע"י חשיבות מצותו נעשה כאב מלאכה, והלא כל אכילת קדשים כדי שלא יבואו לידי נותר מ"ע דאורייתא היא ויהיה אסור בשבת דרחמנא אחשביה, ואיה השכל הגוזר כן, אך דברי אלוקים חיים המה, כיון בתרומה גופיה לא כתיב ביעור אך אתיא משריפת קדשים ושוב אמרינן ביעור דאכילת בהמה בתרומה הוה כשריפה בקדשים, א"כ רחמנא אחשביה להאי אכילה במקום שריפה, וכשם שאסור לשרוף קדשים ביו"ט ה"ה אסור להאכיל תרומה לבהמה ביו"ט דהיינו שריפתה, וממילא יפה כ' רש"י לרבנן דחמץ השבתו בכ"ד היה מותר להשבית ביו"ט דאין ההשבתה במקום שריפה ולא שייך רחמנא אחשביה, משא"כ למ"ד אין ביעור חמץ אלא שריפה מנותר ילפינן, אפילו נימא דזהו דוקא שלא בשעת ביעורו אבל בשעתו וזמנו השבתו בכל דבר, היינו בזמנו הוה השבתו כל דבר במקום שריפה הדר אמרי' רחמנא אחשביה כמו בתרומה, ודברי רש"י ברורים בעו"ה והנה אמת נכון הדבר לפע"ד.